Provinciehuis Westerbrink 1, Assen
Postadres Postbus 122, 9400 AC Assen
www.drenthe.nl
T (0592) 36 55 55
F (0592) 36 57 77

provincie Drenthe

Aan:
de voorzitter en leden van
provinciale staten van Drenthe

Assen, 23 mei 2012
Ons kenmerk 21/3.12/2012003477
Behandeld door de heer E. Diekema (0592) 36 51 53
Onderwerp: Startnotitie Ruimtelijk-Economische Visie Noord-Nederland

Geachte voorzitter/leden,

Op 15 februari 2012 hebt u in een gecombineerde statenvergadering met Groningen en Friesland de conceptstartnotitie voor de Ruimtelijk-Economische Visie Noord-Nederland besproken. In dat concept was vermeld dat de wijze waarop de staten en de steden betrokken worden in het projectplan wordt uitgewerkt.
Wij bieden u hierbij ter informatie de definitieve startnotitie aan, met daarin een nadere vermelding van de uitwerkingssporen en thema's en vermelding van de rol van de staten en van de steden.

Uitwerkingssporen en thema's
Wij willen het gesprek met de stakeholders toespitsen op een aantal thema's waarvan wij verwachten dat die aandacht zullen vragen. De thema's zijn gecategoriseerd volgens drie sporen (inclusief, groen en slim groeien) die goed aansluiten op drie doelstellingen van het EU beleid. Op basis van gesprekken met stakeholders kunnen deze thema's zo nodig aangepast en aangescherpt worden.

De rol van de staten
De drie staten zijn nauw bij het proces betrokken en kunnen op enkele momenten hun opvattingen aanreiken. Indien gewenst kan dat weer plaatsvinden in een gecombineerde bijeenkomst van de staten van drie provincies. Individuele statenleden zullen worden betrokken bij bijeenkomsten en discussies met stakeholders.

De rol van de steden
De steden vervullen een grote rol in de ruimtelijke en economische ontwikkeling en bij het tot stand komen van innovaties. Het ligt voor hand en het is wenselijk om de steden dan ook goed te betrekken bij het visievormingsproces. De SNN bestuurscommissies Economische Zaken (EZ) en Stedelijke Ontwikkeling en Mobiliteit (SOM) worden benut worden om de visievorming bestuurlijk af te stemmen. Bestuurders en ambtelijke medewerkers van de steden worden uitgenodigd voor overleggen met stakeholders en afstemmingsbijeenkomsten om de rol van de steden te verdiepen.

Raakvlakken
De noordelijke visievorming heeft een relatie met een groot aantal lopende trajecten. Het is van belang de raakvlakken tussen de processen te onderkennen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

gedeputeerde staten van Drenthe,

, secretaris

, voorzitter

Bijlage(n):
jk.coll.

Ruimtelijk-Economische Visie Noord-Nederland

Startnotitie 2.0 *15 mei 2012*

Deze startnotitie schetst de (open) aanpak van de noordelijke visievorming, die zal leiden tot de afbakening van de noordelijke agenda. Het gaat in op de wenselijkheid en de reikwijdte van een noordelijke ruimtelijk-economische visie en stelt enkele prioritaire thema's voor waarlangs het proces kan worden ingericht en vervolgens vertaald in een projectplan. De concept-startnotitie is besproken in een gezamenlijke statenbijeenkomst van Drenthe, Fryslân en Groningen op 15 februari 2012. Inmiddels is een start gemaakt met het Projectplan waarin ook de rol van de staten en steden is opgenomen. In deze Startnotitie is deze nadere invulling van de rol van staten en steden verwerkt en is een nadere duiding van de betreffende thema's opgenomen. Deze aangepaste startnotitie wordt voorgelegd aan de GS-en en PS-en van de drie provincies.

1. Aanleiding

Bestuurlijke opdracht

De gezamenlijke GS-en van de drie noordelijke provincies hebben op 24 mei 2011 uitgesproken om een nieuwe Ruimtelijk-Economische Visie Noord-Nederland te ontwikkelen. De Staten van Drenthe en Groningen hebben per motie gevraagd om op zeer korte termijn een nieuwe agenda voor de noordelijke samenwerking te maken en een opzet van de daarvoor benodigde organisatie.

Wenselijkheid

De redenen om te komen tot een nieuwe ruimtelijk-economische visie en daarvan af te leiden agenda zijn samengevat de volgende (zie ook de brief van het DB SNN aan de Provinciale Staten van 20 december 2011):

1. Om op nationaal en internationaal niveau een sterke (economische) speler te kunnen zijn is bundeling van krachten in het Noorden van groot belang. Dit wordt mede ingegeven door het belang van de toekomstige toedelingsystematiek van Europese geldstromen (die relatief van groot belang zijn voor het Noorden). Om hierin mee te kunnen doen en met andere regio's te kunnen concurreren is een schaalniveau nodig dat tenminste de omvang heeft van de drie Noordelijke provincies. Ook voor het Rijk is het Noorden één regio. Dit is onder meer te merken bij de toedeling van middelen uit het Top-sectorenbeleid.

2. In het verlengde hiervan speelt ook de verander(en)de rolverdeling tussen de centrale (Rijk) en decentrale overheid (provincies, gemeenten) die maakt dat de ruimtelijke en regionaal-economische ontwikkeling de verantwoordelijkheid van een regio zelf is. Dat betekent niet slechts dat een regio een grotere vrijheid heeft voor het maken van beleidskeuzen, maar ook dat de beoogde ontwikkeling grotendeels zelf tot stand gebracht dient te worden Dat vraagt een nadere invulling van de rol van provincies en gemeenten en van het SNN als samenwerkingsverband. Ook deze ontwikkeling maakt dus dat een bundeling van krachten voor de hand ligt.

3. Er lopen bezuinigingen bij alle overheden. De budgetten die voorheen beschikbaar waren voor economische stimulering, stedelijke ontwikkeling en een vitaal platteland drogen op. Om de gewenste ontwikkeling toch tot stand te brengen zijn nieuwe samenwerkingsconstructies nodig. Een regio is daarbij meer op eigen financieringskracht aangewezen. Zoals hierboven als is aangegeven laat dit onverlet dat geprobeerd zal moeten worden ook de mogelijkheden voor financiële steun van EU en Rijk te benutten. Dit betekent bijv. dat waar mogelijk aansluiting bij de gewijzigde Europese focus[1] en het Deltaprogramma wordt gezocht.

4. Actuele vraagstukken als demografische ontwikkeling, klimaatverandering, energietransitie, overgang naar een kenniseconomie en schaarste op de arbeidsmarkt zijn opgaven die om een antwoord vragen. Aanpak op noordelijk niveau lijkt hiervoor het meest geëigend te zijn vanwege het grensoverschrijdend karakter van deze thema's.

5. De bestaande Strategische Agenda voor Noord-Nederland 2007-2013 loopt af en voorziet ook inhoudelijk in onvoldoende mate in de bovengenoemde opgaven.

6. Al eerder is met het Rijk de afspraak gemaakt om te komen tot een tweede generatie Gebiedsagenda, onder andere ter onderbouwing van rijksinvesteringen in het ruimtelijk-fysieke domein. Het initiatief hiervoor ligt bij de regio.

2. Doel en resultaat

Doel

Het doel van het project is het ontwikkelen van een nieuwe noordelijke ruimtelijk-economische visie voor de middellange en lange termijn ("stip op de horizon") die voor betrokken partijen een uitdaging vormt voor samenwerking aan de regionale ontwikkeling en een onderbouwing van investeringen. Deze visie beschrijft de ruimtelijke-economische ontwikkeling van Noord-Nederland voor de periode tot 2030 met in sommige gevallen een doorkijk naar de periode daarna.
Daarnaast is het proces van de ruimtelijk-economische visie een vehikel om een duurzame relatie tussen overheden en stakeholders tot stand te brengen waarin de gezamenlijk beoogde ontwikkeling gestalte krijgt. Deze samenwerking kan tot stand komen in (themagerichte) netwerken.

Uitgangspunten

Bij het maken van de nieuwe ruimtelijk-economische visie hanteren we de volgende uitgangspunten:
- De ruimtelijk-economische visie formuleert de gewenste ontwikkeling van Noord-Nederland in Noordwest-Europa vanuit de onderscheidende nationale en internationale ontwikkelpotenties en kwaliteiten en daarin gemaakte keuzen van de provincies en steden van opgaven en kansen;
- De provincies en gemeenten geven in de noordelijke visie invulling aan hun nieuwe rol en aan de
- samenwerking in Noord-Nederland aan die opgaven waarin zij samen het verschil willen gaan maken;
- De ruimtelijk-economische visie geeft aan hoe overheden en stakeholders invulling geven aan de opgaven die zich aandienen en is toekomstrobuust.
- De visie geeft aan hoe economische ontwikkeling, versterking van gebiedseigen identiteiten en kwaliteiten en vermindering van milieubelasting gelijk opgaan. De agenda's van economie, ruimte, milieu en leefbaarheid vormen geen aparte trajecten maar worden met elkaar verbonden in de visie en in projecten. De uitwerking van de visie vindt sectoraal plaats waar dat kan en in een combinatie van opgaven waar dat meerwaarde oplevert.
- De veranderende maatschappelijke dynamiek en de opgaven voor de komende jaren vragen om een gezamenlijk gedragen visie en uitwerking van overheden en stakeholders. De visie wordt daarom ook samen met stakeholders opgesteld en uitgewerkt.
- De ruimtelijk-economische visie biedt een ontwikkelings- en investeringsvisie die nationale en internationale verdiencapaciteit duidt en daarmee de basis legt voor inzet van programma's en projecten van Rijk en Europese Unie in Noord-Nederland:
    - met het rijk over de doorwerkingen van rijksbelangen in Noord-Nederland en bijbehorende investeringen (waaronder innovatie- en MIRT-projecten);
    - met "Brussel" over de bijdrage van de Noordelijke agenda in relatie tot de Europese agenda voor slimme, groene en sociale groei en toepassing van instrumenten (cohesiebeleid, gemeenschappelijk landbouwbeleid, sectorprogramma's, interregionale samenwerking).

Productbeeld

Het op te leveren product van het project kan vooraf niet concreet benoemd worden, omdat de visie en daaruit af te leiden agenda en samenwerkingsvormen in een open proces tot stand zullen komen.
Vooralsnog denken we aan:
- een ruimtelijk-economische visie, die de ontwikkelambities van Noord-Nederland op een inspirerende, aansprekende en voor ieder toegankelijke en begrijpelijke manier beschrijft en verbeeldt (in een zo beknopt mogelijk document van maximaal 20 pagina's en/of digitale presentatie)
- doel- en resultaatgerichte platforms voor samenwerking van overheden en stakeholders rond ontwikkelopgaven en programma's;
- digitale toegang tot de visie en de samenwerkingsplatforms met mogelijkheid tot interactieve uitwisseling van informatie en deelname aan processen.

3. Reikwijdte

De ruimtelijk-economische visie zal ingaan op enkele kernthema's die bij de ontwikkeling van Noord-Nederland van grote betekenis zijn. In de statenmoties van Drenthe en Groningen worden de volgende thema's aangereikt: duurzaamheid, energie, cultuur, werkgelegenheid, economie, infrastructuur, innovatie, demografische ontwikkelingen, decentralisatie van taken, interregionale samenwerking, positionering van rijksdiensten en lobbyactiviteiten.
Wij zien het als onze opgave samen met stakeholders te zoeken naar een ontwikkelingsvisie waarin de kracht van Noord-Nederland tot uiting komt, als stip op de horizon, die thema's onderling verbindt en overheden en stakeholders aanzet tot gezamenlijke actie.
Het geheel van regionale potenties, trends, rijks- en EU-beleid overziend achten wij ontwikkeling van een biobased society een uitdagend toekomstperspectief, waar naar toegewerkt wordt via meerdere uitwerkingssporen in onderlinge wisselwerking. In onderstaand schema zijn de belangrijkste thema's benoemd en gecategoriseerd volgens de drie doelstellingen van het EU-beleid. Over deze sporen en thema's gaan wij in het proces het gesprek aan met stakeholders.

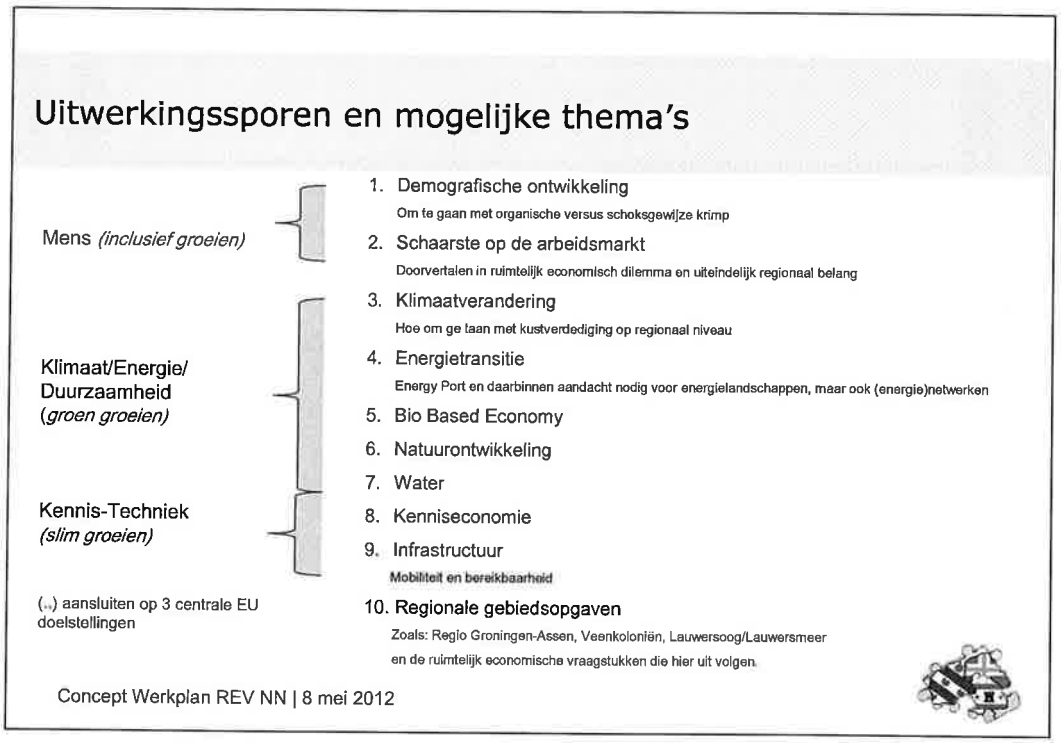

Spoor 1: Mens *("inclusief groeien")*
De veranderende economie, met groei en krimp op verschillende plaatsen, leidt tot fricties op de arbeidsmarkt, tot migratie en mobiliteit. Door schaalvergroting en krimp vallen voorzieningen weg en zijn meer mensen aangewezen op de steden en de bereikbaarheid ervan. De vergrijzing vraagt sterke toename van de zorg, waarvoor de topsector healthy ageing nieuwe zorgconcepten ontwikkelt. De steden en dorpen, met hun woonfunctie, bedrijvigheid, zorgverlening, voorzieningen en de dagelijkse pendel ertussen, functioneren zo samen binnen één stedelijk systeem dat volop in beweging is. De grotere steden hebben in dit systeem een bijzondere rol. Ook zullen stad en platteland meer met elkaar vervlochten raken (als gevolg van de zich ontwikkelende biobased economy, energietransitie, klimaatverandering en krimp) en hebben daardoor wederzijdse belangen. De vraag is hoe we dit systeem robuust en leefbaar kunnen organiseren.

Spoor 2: Klimaat/Energie/Duurzaamheid *("groen groeien")*
De klimaatverandering, die zich langzaam voltrekt, heeft vergaande gevolgen voor de waterveiligheid en de watervoorziening. Het is nodig vroegtijdig de opgaven en oplossingen te verkennen. Er liggen opgaven voor mitigatie (voorkomen van klimaatverandering door energiebeleid en inzet op biobased economy) en adaptatie (door aanpassing van kustverdediging en het watersysteem, natuur en landbouw).
- De biobased economy (BBE) wordt als een belangrijke bouwsteen gezien voor een nieuwe economie, die veel minder afhankelijk is van fossiele energie en grondstoffen maar nieuwe kansen benut van grondstoffen uit biomassa. De landbouw vervult een cruciale rol om te komen tot innovatie van voedselvoorziening en is leverancier van grondstoffen en energie. De economische topsectoren water, energie, agrobusiness, sensortechnologie, chemie en logistiek vormen gezamenlijk de dragers voor de ontwikkeling van deze

"biobased economy", waarin Noord-Nederland onderscheidend kan zijn. Onder andere de NOM is inmiddels bezig om de BBE in het Noorden handen en voeten te geven.
- Energyport (Noord-)Nederland is het gezamenlijke concept met het Rijk (SVIR, Green Deal) om Noord-Nederland binnen het Noordzeegebied uit te bouwen als internationale keyplayer in de energiesector, zowel in de centrale energieproductie en distributie als in de transitie naar een meer decentrale en duurzame energiesystemen. De Energy Valley-regio Noord-Nederland focust hierbij op: energieproductie en balancering daarvan, groene aardgasrotonde, biobased energy, slimme decentrale energiesystemen en onderzoek en onderwijs. Maar tegelijk gaat het ook om het realiseren van een flinke energiebesparing in stedelijke gebieden, de productieketens en het transport. Noord-Nederland is hierbij de regio waarin nieuwe technologieën en regelgeving worden gedemonstreerd én waar grootschalige (duurzame) energieopwekking plaatsvindt. Dit draagt bij aan de transitie in de regio naar een duurzame energiehuishouding met grote kansen voor de internationale uitrol.
- De inzet op kustveiligheid en watervoorziening gebeurt al binnen het Deltaprogramma, zoals onderzoek naar wenselijkheid van dijkversterking, de bufferfunctie van het IJsselmeer voor zoetwater en het gebiedsgericht beheer van het kwetsbare Waddensysteem. Er loopt onderzoek naar multifunctionele gebiedsontwikkeling waarbij de opties voor een robuust watersysteem (dat kan voorzien in de vraag naar zoetwater bij langdurige droogte en water kan bufferen bij langdurige regenval) in combinatie met transformatie van de landbouw en het ecologisch netwerk en met gebruiksmogelijkheden voor wonen en toerisme meerwaarde opleveren. De samenwerking tussen het bedrijfsleven en onderzoeksinstellingen rond het TTI Wetsus, dé top van nationale expertise op het gebied van watertechnologie, leidt tot toepasbare innovatieve oplossingen voor watervraagstukken wereldwijd. Noord-Nederland biedt hiervoor ruimte als proeftuin voor test- en demonstratieprojecten.

Spoor 3: Kennis/Techniek *("slim groeien")*
Voor Noord-Nederland is de ontwikkeling van duurzame werkgelegenheid en welvaart voor eigen inwoners en het leveren van een bijdrage aan de nationale economie een basisinzet. Om dat te bereiken is versterking van de op kennis gebaseerde economie noodzaak. Dit vraagt onder meer om een grotere inzet op onderzoek en ontwikkeling, het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en het arbeidspotentieel en het verbeteren van de overdracht van kennis en innovatie. Innovatie moet worden omgezet in nieuwe producten en diensten en in kwaliteitsbanen bij het noordelijk bedrijfsleven. Deze opgave vraagt vooral ook een intensievere en meer gerichte samenwerking van de kennisinstellingen met de private sector in Noord-Nederland. De aanwezige sector van high-tech-systems biedt hiervoor een goede basis. Door aan te sluiten bij het nationale topsectorenbeleid en op de Europese Agenda 2020 kan Noord-Nederland hierbij voortbouwen op het succesvolle regionaal-economisch beleid van de afgelopen decennia.
Sensortechnologie kan als enabling technologie worden toegepast in onder meer (biobased) economy, energie, water/groen en in het stedelijk netwerk.
De steden zijn belangrijke dragers voor ontwikkeling van de economie, vooral voor innovatie. Innovatie komt tot stand in netwerken waar kennis en ideeën worden gedeeld. De noordelijke steden bieden hiervoor mogelijkheden met een goed leef- en vestigingsklimaat, met faciliteiten waar kennisontwikkeling, onderwijs en productie hand in hand gaan (bv. campussen). Om de sterke economische clusters te profileren is een goede internationale bereikbaarheid en achterlandverbinding met Duitsland een basisvoorwaarde. Door de groeikansen van de havens en ontwikkeling van biobased industrieclusters ontstaan nieuwe dwarsverbanden tussen steden en omliggende gebieden.

Op basis van de uitgangspunten geven wij in het proces ruimte om te komen tot een nadere verkenning van de opgaven, de te benutten kansen (gezien onze onderscheidende ontwikkelkracht) en de mogelijkheden die de overheden hebben voor uitoefening van hun rol. Deze verkenningen van opgaven, kansen en rollen kan leiden tot duiding van nieuwe thema's, prioritering van thema of nieuwe invalshoeken.

4. Aanpak

Samenwerking overheden, stakeholders en burgers

Om oplossingen voor problemen te vinden en kansen te benutten moet steeds meer worden samengewerkt door overheden en maatschappelijke partijen in netwerkorganisaties en dankzij burgerinitiatieven.
Overheden kunnen niet meer vooraf en alleen bepalen wat wel en wat niet gewenst is voor de regio. Visie en beleid dienen daarom ook samen met deze partijen ontwikkeld te worden.
Voor het gezamenlijk ontwikkelen van een visie en ontwikkelen van een versterkte samenwerking tussen overheden en stakeholders wordt een projectorganisatie ingesteld.

Wij stellen ons een vergelijkbare aanpak voor als het Rijk heeft gevolgd bij de topteams van de nationale topsectoren. Voor elk van de voorgestelde thema's wordt in de periode van februari tot juni 2012 met stakeholders een verdieping gemaakt van de opgaven, de mogelijke ontwikkelingsopties verkend en gewenste ontwikkelrichting en benodigde inzet (in maatregelen en projecten) benoemd. Dit gebeurt

allereerst in een creatieve oploop van bestuurders met spraakmakende stakeholders ("koplopers") die de zaak ook eens van een andere kant kunnen belichten. Vervolgens wordt toegewerkt naar een aanpak waaruit voor langere tijd samenwerking kan ontstaan tussen overheden en stakeholders om de agenda vorm te geven en uit te voeren.
Het SNN stelt een Programmaraad in om de komende jaren met stakeholders uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheidsgeledingen gezamenlijk inhoud te geven aan de ontwikkeling van Noord-Nederland in een Europees en nationaal perspectief. Richtpunten daarvoor worden gevonden in onder meer de Europese uitdagingen, die zijn verwoord in EU 2020: slimme, groene en inclusieve groei. Daarnaast heeft de SER Noord-Nederland een adviserende taak. Ook de energie in de samenleving wordt aangeboord door burgers in staat te stellen via internet en sociale media mee te denken en mee te doen.

Faciliterend onderzoek en agendering

Het proces van uitwerking van thema's en visievorming wordt gefaciliteerd door de ambtelijke werkgroep die als "noordelijke expertisenetwerk" actief onderzoek uitzet, informatie vergaart en bundelt en aandienende opgaven en kansen agendeert. Op basis van de uitkomsten van de thematische verdiepingen worden in de periode van mei tot oktober 2012 kansrijke ontwikkelopties benoemd en voorgelegd voor bespreking. Gedurende het proces zal de projectorganisatie met stakeholders, staten en steden informatie delen over de voortgang van de visievorming en ideeën en opvattingen ophalen over thema's die in de divergentiefase van het project naar voren zijn gekomen. Zo wordt interactief wordt een toekomstrobuust ontwikkelconcept bepaald en sleutelprojecten afgebakend.

Rol van de Staten

De Staten van de provincie Drenthe, Fryslân en Groningen zijn politiek eindverantwoordelijk voor een nieuwe ruimtelijk-economische visie voor Noord-Nederland en zullen het eindproduct van het visieproces gaan vaststellen. De drie GS-en organiseren het proces en voeren de regie.
De drie staten zijn nauw bij het proces betrokken en kunnen lopende het proces op enkele momenten hun opvattingen aanreiken. De drie provincies organiseren zelf de afstemming met PS. Indien gewenst kan deze afstemming gezamenlijk plaatsvinden in een te organiseren gecombineerde statenbijeenkomst. Statenleden zullen betrokken worden bij bijeenkomsten en discussies met stakeholders.

Rol van de steden

De steden zijn bestuurlijk vertegenwoordigd in de SNN Bestuurscommissies EZ en SOM, waar afstemming en advisering plaatsvindt.
Vertegenwoordigers van de steden worden betrokken bij voorbereiding en deelname van bijeenkomsten

- om de voortgang van het project specifiek door de bril van de steden te bekijken en te bespreken;
- om de noordelijke agenda met o.a. dwarse denkers, boegbeelden en frisse kijkers te inventariseren
- voor nadere uitwerking van geselecteerde thema's.

Raakvlakken met andere processen

Hoewel de visie zich richt op de lange termijn, is er een aantal raakvlakken met andere projecten op de korte en middellange termijn. Het gaat daarbij zowel om lopende als nieuw te starten projecten. Nadere afstemming met deze projecten is noodzakelijk, vooral omdat deze projecten, zowel in bestuurlijke gremia als in het overleg met stakeholders, gelijktijdig in bespreking komen. De onderlinge verbanden tussen deze projecten moeten worden verhelderd, waar mogelijk kunnen deze elkaar versterken.Tegelijkertijd dient te worden voorkomen dat deze korte termijn projecten het REV-project vertragen of van koers brengen.
De belangrijkste raakvlakken zijn:

a. Europese Programma's
Een voorwaarde van de Europese Commissie voor het verkrijgen van EU-gelden vanaf 2014 is dat een regio beschikt over een regionale innovatiestrategie. Het maken van deze strategie wordt op korte termijn opgepakt in SNN-verband. Ook wordt gewerkt aan het opstellen van een houtskoolschets voor het Operationeel Programma EFRO. Omdat de processen naar verwachting zullen overlappen, is het gewenst ze goed af te stemmen.

b. Uitwerking van de vijf noordelijke topsectoren
Het rijksbeleid zet in op Topsectoren. Het DB SNN heeft SER gevraagd advies uit te brengen over hoe MKB beter gemobiliseerd kan worden om de samenwerking tussen ondernemers, onderwijs en overheden te verbeteren. De focus ligt op de vijf economische clusters: energie, watertechnologie, sensortechnologie, healthy ageing en agribusiness. Juist in de dwarsverbanden tussen deze clusters vinden innovaties plaats. De Programmaraad SNN biedt een platform waarin bestuurders van bedrijven,

kennisinstellingen, clusters, intermediaire organisaties en leden van het DB SNN elkaar treffen om aan de gezamenlijke thema's te werken.

c. Gebiedsagenda Noord-Nederland 2.0.
Met het Rijk is de afspraak gemaakt om te komen tot een tweede generatie Gebiedsagenda, onder andere ter onderbouwing van rijksinvesteringen in het ruimtelijk-fysieke domein. Het initiatief hiervoor ligt bij de regio. Met name de thema's energie en water vragen daarbij aandacht. De ruimtelijk-economische visie gaat de basis vormen voor een op te stellen Gebiedsagenda.

Besluitvorming

Hoewel de visievorming nadrukkelijk vormt krijgt door samenwerking van overheden en stakeholders, houden de overheden hun eigen verantwoordelijkheden. De drie Staten en de vier steden worden daarom goed betrokken in het proces en bepalen op basis van de visie hun gezamenlijke agenda en inzet in programma's en projecten.
De overheden en stakeholders sluiten in december 2012 hun samenwerking in het project af met vaststelling van een gezamenlijk Manifest.